

ACC. N:R M. 12851: 1-21.

Landskap: Småland Upptecknare: F. Brink, Almhult
Härad: Sunnerbo Berättare: " " "
Socken: Pjätteryd Berättarens yrke: f.d. bokreparatör
Uppteckningsår: 1953 Född år 1871 i Pjätteryd

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Allmogens sittmöbler. s. 1-21.

LuF 94.

Skriv endast på denna sida

Bänkar m. m. förr.

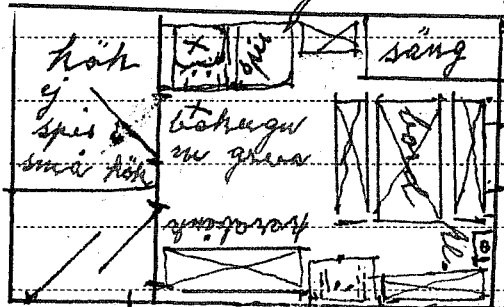
Bänkar runt om i en stuga har jag sett endast en. Jag var där fem år, gick in till en gammal man Nils Bengtsson i Osvalöv (pseudonym) jag kom från den spåda åldern, ej säga hur i detalj varje bänk såg ut, men de voro bruna kanske mest av ålder. Nils själv, satt på en, som jag tyckte, egendomlig bänk med armstöd vid båda ändar och lågt ryggstöd. Det var en söndag och Nils (konstnär jag se honom) satt längst fram vid ett bord och läste i en gammal postilla (tror jag). De öfriga bänkarna voro enkla med endast ibarreds ben. En nedröad väggklocka, bordet och ett skåp på väggen, samt bänkarna vid väggarna och en säng med sperlaken omkring var allt. Det är den enda stuga jag varit

Luf. 94

1.

inne i (1876) Att det förr varit brettligt
med bänkar i stugorna tyder ju namnen på
(sängbänken, fägelbänken) sängbänken, karabänken
Sängbänk som brukades här på 1700 och början
på 1800 talet, var en bred och stor bänk, så
att man närmast i nödfall kunde ligga på den.
Den stod framför gräsan, (baksynen) var i klädd,
där fick buffaren, tiggare och "sockenlunnar" ligga.
"Sockenlunnar" var de orkeslösa som hade rätt
till härbärge i gårdarna efter gårdens storlek,
en dag, en dag och en natt o.s.v. En karabänk var
i de flästa stugor, den var att vilva håll
på (karabänk, därav karabänk). Sängbänk fanns
förr på några gårdar, i höken där det var
stora hushåll, till att sitta på vid matbordet.
Sådana bänkar hade nog varit förut i stugan.
De på sådana bänkar jag minns, var o bra
gjorda av groft trä och tunga omk: 2 m långt

Högsäte har jag ej sett här, men har hört
att en jöns Berg i Linsabergs hade sådant i
sin fars berömdom f. 1825 Berg var gästgivers
och även satt i det vid vissa tillfällen. Bättre
kan man ju få höra sådana uttryck, som
"den som är äldst ska väl sitta i högsätet
eller, de båda satt i högsätet (främst)
eller Prästen satt ju i högsätet, förnämsta platsen.
Att högsätet var främst i stugan är väl klart.
Högsätet fick säkert y användas till liggplats
Någon bänk för fjäderfä har jag ej sett eller
hört uttalas. Håns ender sänger har jag sett
som på dagen släpptes ut i stugan någon gång.

"Häls"

Man får ej räkna med någon
skala på min skiss. Det är den
enda stuga jag varit inne i här
med så gamla möbler. Håns var
då 1876 omk 80 år eller mer.

De pallar var det vanligaste, mjölkpall,
loggall eller kastpall, fotpall att vätta upp
fötterna på, bruspall vid vigsel, pallar att
ställa länkistan på när den var buren till kyr-
kan, pallar vid kyrkotsugning. Siden var uto-
slående i kyrkan, dessutom var i de flesta
fattiga hem fyrfota pallar, även trefota,
i vanlig stolhöjd (18 tum), de enda stolar
som fanns att sitta på. Alla sådana pallar
(stolar) var, fyra, resp tre, i en grövre eller
tunnare, bräda eller planklapp, ibarrade ben
hyvlade eller oflast tädade, raka eller krokiga.
I mitt kära barndomshem, hade vi tre st
fyrfota och en trefota sådana stolar. I tre-
fota stolar var iglyggad en bräda till rygg-
stöd ca 12 cm bred och 35 cm hög, y lutande
bakåt, siten nästan fyrkantig, y utholkad.

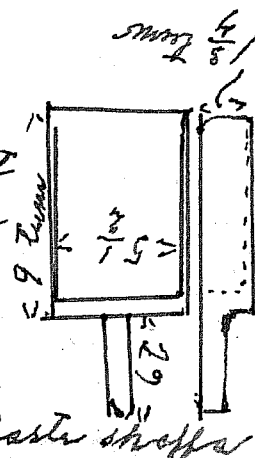
4 Sådans stolar fanns det för, med vasst skurna

ACC. N:R M. 12851: 5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5.

ryggstöd och inbrända figurer. Myölkpallar
var i allmänhet de simplaste av alla paller
och stolar, de få vara lägre än stolhöjd men
högre än fot eller knäpall, dessa senare bör
vara 8-10 tum högst, och en myölkpall 14-16 tum
Lagnpall (kastepall) bör vara 15-17 tum hög, på
fyra ben, den användes då man "kastade"
rengjorde den uttraskade säden. När "drisen"
(säden) var resslad, satt man på kastepallen
och med kasteshäveln kastade säden från
den ena änden av bogen till den andra, som
möjligt i motvind, (bra kastevän eller den
lit. kastevän) Det är, så otroligt det kanske
låter, några års övning till att "kasta" riktigt
jag har övat mig rätt mycket i ungdomen, men
har dock inte riktigt. Klädda paller före
kom väl endast i bättre hem, utom brudpaller
och pallar som framför allting i kyrkorna.

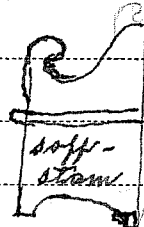
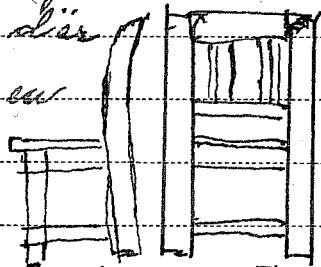

T alla, eller de flästa, fanns ju prädiktstolsstol
för smiväxta präster, så hade alltid, i min
barndom, hh Bursis. Bättre pallar gjordes av
bräder, mer eller mindre etskurna, och med
häl i att bära i simplan var ibarrade fyra ben.
De bättre pallarna var ofta målade, och den andra
mågon benämning sängpall har jag ej hört här.
De äldsta stolar som användes av allmogem
här var s. k. styrestolar de var huggjorda, av
snickare, och sådana var det några st.
Lita före min tid 50-60-70 talet var Hällström
Molander, och Anders Bas. Hällström och
Molander kunde göra fina arbeten i trä.
Jag har två stolar ännu av Hällström (polerade)
styrestolar gjordes alltid av björk. Efter
70 talet var Erik Bas, Lenn Andersson Linnabergs,
Lars Håkansson Mörklidst. Man köpte inte
då dessa eller halvduzen, högst ett par.

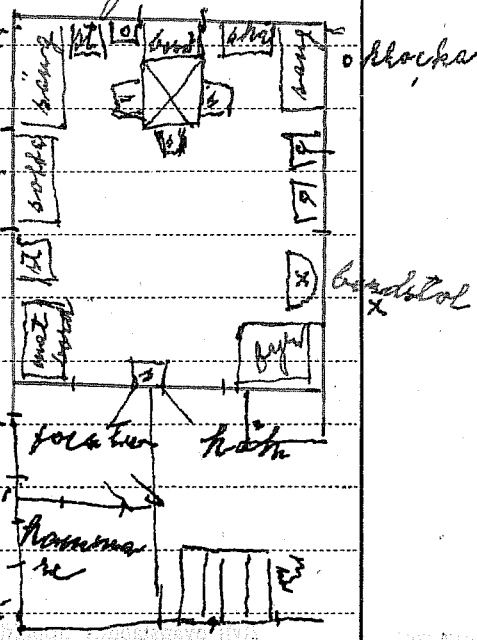
Klädda stolar fanns nog inte på mer än fyra
ställen i socknen i min barndom, det var hos
Petron Hintze, Håredsskrivare Vendell, kyrkostyrelse
Bersie och Kromlind på torven, möjligen hos
Löftnant Ledinus på Tustansfors. Stjärnstolarna
i allmänhet var stolarna av samma typ och modell.

De gamla bänkarna fingo vika, så där
lita ränder för ränder, och inte vid en
viss tid eller vissa hus, utan allt
efter som barnen växte till och
sig hur andra gjorde, bänkarna var i stort
sett borta på 70-talet, och ersatta med soffor
kistor och stolar. Loffarna av den gamla typen
var hel slät rygg, av bräder, och så i baksidans stammar
ofta rödmålade, enhetlighet i färg på
möbler var ganska i vardagsrummen.

Tebe eller brunmålade stolar var troligen
vanligt. Senare på 70- och 80-talet var det några

som lät måla stolarna vita med svarta sitt-
bräden. Omändringen av möbler kom naturligt
från de bättre hemmen, som blev det en tid
då gamla möbler skulle bytas, om än de var
felfria. I bondgårdar som var vuxna söner eller
döttrar var det ju förstuhemmen, där sådant fanns,
som fick byta möbler och som spelar stegen.
I min barndom var bondstegenar troligen lika
möblerade. Alltid ett slagbord främst
med två skivor att fälla upp, var ena
skivan uppfälld stod tre eller fyra stolar
där. Fämla breskottstolar med del-
vis utgrävd och bak till rundad sits
försom rätt ofta i de äldre
hemmen. Ryggstödet kunde vara vack-
ert i en bräda och ett hjärtenkål i,
sällan lutande bakåt, kunde vara
8 svarade ben men oftast raka stöts.

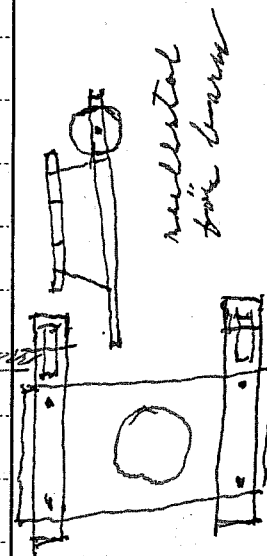
Några särskilda stolar för de äldre, har
mig veterligt, ej förkommit i annat fall, än att
de själva föredrogo någon gammal stol som
de haft under sin tid, det kunde vara en sådan
med stor risk att lägga en dyna på, sådant
har jag sett, även till viss del självvuxen stol
som varit i släkten, två sådana stolar hade
vi, i mitt ämbel, men kära barndomshem,
som ger själv gjort. Några särskilda stolar
för förnämbara folk, var ej bräckligt, utan mer
placera, där stolen ställdes. Gamla stolar med
armstöd, inte nya håller, i min barndom, har jag
sett, eller hört tales om från äldre tid, På de
gamla större bänkarna har varit mindre stöd
vid bänkens ändar, Fällstolar vet jag ej om, annat
än bordstolar, sådana såväl jag foto av, de ha
ju förkommit i olika storlekar och olika
utseende, enl. min mening praktiska.

ACC. N:R M. 12851:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10.

Benämningen "kullerstol" har jag ej hört
men väl kullstol, nattstol, brudstol och
dömsrestol. Kullstolar för äldre har jag
ej sett men så en, men för barn. En stockars
man i medelåldern, Magni på Västra hället,
mycket handig, hade fått från en byggnad
och blev förlamad i båda benen. Han gjorde
en kullstol, med fyra trillor, på den kunde
han, med hjälp av käppar flytta sig på golvet.
Han gjorde en liten vagn att dra med var
men den blev för tung att dra, med den
tidens vägar och resor. Jag köpte en liten
träsvare som han gjort, för 3 kronor, 65 år sen,
jag har svarat många saker på den, men
är det med mig som för honom transport.
Till sist blev det hallbrand i båda hans ben.
Kullstolar för spädbarn 9-12 mån, var inte
10 något ovanligt, och de var rätt bra.

kullerstol
för barn

Bredstol var ju förr en temligen vanlig benäm-
ning för någon ungfru som skulle ångra "hymens"
band. man någon egentlig sådan stol har jag
ej sett, men tydligen har det funnits eftersom
etttrycket bredstol varit så vanligt, på senare
århundrade har väl vilken stol som helst
varit breustol "breustol". How ska man gå i
breustol, eller, how, hammas någonting i
breustol. jag vet inte, men antar det varit
en större stol eller bänk där breuparet
satt vid bröllopp. Domarstol har jag heller
inte sett, men vid lekar, som förre breupade
kallades ju den domarstol, där den satt som
domare vad man skulle göra för att få sin
pant åter, man gagnade ju vilken stol som helst,
men det tyder ju på att det funnits domarstol,
ännu i dag heter det "domstol" men det som
11 ju finnas trakter där gamle seder och bruk ännu leva.

ACC. N:R M. 12851:12.

I min uppväxt har jag nog sett många gamla
och tumligen stora träfotstolar, men nu torde
nästan alla vara borta, istället sällsynta,
De brukade, som förest vännit, vara stort tilltaget
sitts av tyg och trä, y sällan av bok eller fur
ettgrädd sitts, alldrig klädda, med ryggstödet
oftast rät upp, ofta vackert etskuret med
motiv från hemmen, eller från naturen. Jag minns
att jag sett målade sidana med änglar
målade på, själva stolen var ju gärna i
allmogefärgen blågrön, oftast varade den
med kuler och kreseller i hela benet,
dessa barade i sittan, sällan några skär
att hälla benen, alltid två ben fram och
ett bakåt. Stolar av enklad träslan har
jag y sett två, y håller laggade sidana, men
mot slutet av 1800 talet var det inte ovanligt
att man klädd en träslan med tyg ettvändig

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13

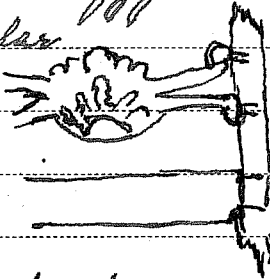
var
lek
8. Tuv,
den
t
et
hela
ar
ag
en
en
i länge
arver
inam
r.
stygda
gung.

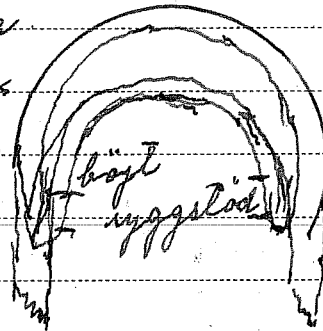
Bestade i rödfärg och lackerade. Seten
med sträckt lukt. de andra, men gungade
helt obetydligt. och ej behövs att sitta i.
men togo mindre plats än de förra. som gärna
behövde ett stort rum. Både typerna är på
ett döende. tror jag. Var fjädergungstolarna gjorda
vet jag ej, men modet kom från U. S. A.

De gamla hemgjorda styrestolarna
voro temligen lika i färg. sargen tappad
och limmad i benen, de båda främre benen
fyrkantiga raka, eller nedre delen nedt
lite svängda framåt, de båda benen
1 tum x 1 tum i nedre änden, och $1\frac{3}{4}$ x $1\frac{3}{4}$ i övre
Övre benen grova i nedre änden sade man
"Stolen är ju sevärdare" tror jag. Turbent, en
som hade tjocka svella ben, med sål på dem.
De äldre stolarna från 17 och 1800-talen, voro
ofta av bok, men senare av björk. De hade

benen lite mängda, stämningstone från sätten
och uppåt. I nästan alla gamla stolar var
släta mellan stolbenen, mot slutet av 1800-talet
började man med en skuren tvärsä i ryggstödet
På 80-talet började det säljas pinnstolar
på marknaden 3 kv parst. målade, med
skruvade ben och pinnar i ryggstödet
De spolförniga släta i benen. Benen
borrade i sätten, som var mer eller mindre
utgrävd och rensade höra framåt. Nästan sam-
tidigt släppte gamla fabriken i Diö ut stolar
av böjd bok, rund sitta böjda ben och ryggstöd
sätten limmad av tredubbelt bänar med många
håll i, ordnade till en spärna, för att styrka benen
och stolen var en böjd ring skruvad fast 10 cm
under sätten. De stolarna var för lite förnämbara
men dåliga stolar, sätten blev snart nog trasiga
En tid fanns det sådana sätter att köpa.

De böjda stolarna voro till alla delar av reunt trä utan ringen till siten, som var limmad av delar och svarvad och grov så att båda främre benen kunde borrar in. Dessa stolar voro betrade bruna och lackerade. Alla andra stolar målade, gula, bruna eller vita, om de hade någon färg.

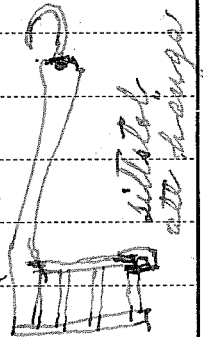
Det fanns några stolar i bättnar hem, betrade i rödbrunt och handpolerade.

Halmstols på någon stol har jag ej sett eller hört om.

Stoppade och klädda stolar var för i väsentligt ibland allmogens och fanns knappast i hela socknen på 1800 talet, ej heller andra förmåna stolar.

I de förest nämnda pinnstolarna var fem eller sex pinnar i ryggstödet. I slutet av 1800 talet såldes det betrade och lackerade stolar med reunt sitte och endast två av ryggstödetes yllersten sidopinnar var borrarade i siten, och med två

honsällar stödda, skruvade fast med braskra-
ar, och saten av flatad rotting (dåliga sitsar).
Under 1800 talet var sittstolar för barn mycket
vanliga ibland lantbrukare och småfolk. Tidana
stolar hängde man inne i stugan med en
krampa i taket, där hängde man stolen med
med kroken av järn som var fästad i stolens
hängarm. Kroken var gjord med gjord
med s.k. "laksna" vridbar, kunde sidan
svängas och vridas hur som helst. En
träslä stöcks in framför barnet och
fick bendas helst, så att barnet kunde
få ut den, och stupa ned. En sådan
händelse skedde i min barndom hos Årland
i Thärshult. Barnet en gosse. (Han lever ännu 80 år)
hade lyckats lossa träslän, och som alla barn
stuckat ena änden i munnen och föll i golvet
med påföljd att halva träslän gick ut

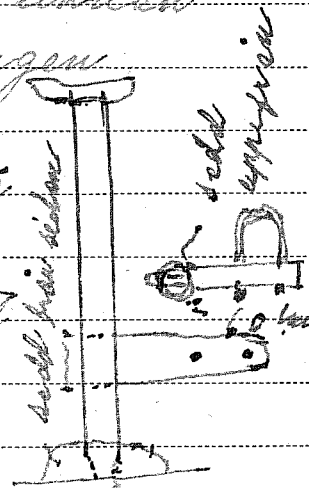
17

17

genom kinden, det blev ju att dra ut slän
och hälet fick läka själv, han har ju ett
stort ärr ännu, häkare söktes inte på den
tiden. En sådan träslä var omk. 35 cm lång
3 cm bred och 10 a 12 cm tjock. Träbalken på den
färdlyskade blev g. skadade. Dessa stolar
varor, enl. min mening bra, man tog dem
med ut på arbetet och hängde dem i
en trädgren eller en stäng. gick dit de
och då och ställde den i gungning. Här
är ju gott om träd att hänga en sådan
stol i. då mödrarna var ute på risvänt-
ning, påfsa upp ardsellet lör och risgrenar
i vildhösten på våren. Kratta pärnär, (runda
potatisar) bakar linardet, påfsa hö, skära
säd, baka upp potatis. jag såg en gång
en sådan stol med en glätt i sidan en torv-

18 grav där man tog upp brännstovar.

En annan sorts stol för barn, som kunde stå
och böjst. ge, var en schverra (sverra)
där man ställde dem, men det var ett
plågaris för barn, som inte kunde själv ge
men han ju tänka sig, att då barnet fick
benen framför, eller bakom sig, var det
väl nästan omöjligt få benen under sig,
då stödet ideligen kunde vika under
här längre som hälet, rent stingen
det var ett pinaredskap för barn,
enligt min isikt. Barnen kunde på
hänge i armarna över den snala
bågen tills både armarna, och benet
somnade. Jag har inte sett många
sidor, men några stycken i min
barnsam. kallades schverra (sverra).

Den förest nämnda sällstolen, var bättre,
där barnen kunde förflytta sig lite själva.

Det fanns inte barnvagnar att sätta eller lägga
barnen i, men den mäst hårda behandlingen
på det området jag sett, var hos Ludvigs på
Hållaren. De hade en gammal smötkärra, det
fanns ju sådana smala och höga, lände fast
en sådan vid en dörrlucka, eller en bäddgäst
och så ställa glöten stönde i den, och gå
ut på arbete. Där måste barnet stå, falla
ihop lite och sova. Flickan, nu gammal,
lever ännu 1953, men har knappast varit som andra.
Bland smötkärror i min barndom, och förs den,
har nog Z. MOLLANDER, sådan var hans namnstämpel.
varit den förälskade i socknen. Jag har tre
hyvlar, åtta skruvvingar, två stångjärn, de senare
med polerade skaft även hyvlarnas polerade
och hans namn på, jag köpte dem, som 18 ring
på auktion efter honom, (men hans besökskort
20 såldes inte på auktionen).

En rik dunn och full bonde, Otto Kluin,
köpte så mycket på auktionen efter Holander
så det blev ett litet lass. En kista nästan
full med fasonhyvelar, var till de skulle
användas hade. I inta den bästa vning.
Lite kanske ovanligt var att M. gjort likkistor
till sig och hustrun, mer än 30 år före deras död.
En skrista av M. finnes hos Notarie Eklund
Kärnäs. Klappen är halvrand och försvinner då
man lyfter i den. Ett utdrag under klappen blir
till skrivbord, mittpartiet lite lutande, klätt
med grönt sammet, fack för pennor, bläck,
linial m. m. Den såldes 1916 på min svärfars
auktion, men hade då ej råd att köpa den.
En föret nämnd Källström, och Erik Bess höllas
för finsniskare, och före dem en äldre bror
till min farmor, Böke Pellin, på senare delen
av 1700 talet. Stolar och bord gjordes av flera.